

*Симон Петлюра – видатний
державник України*

Департамент культури і туризму Полтавської
обласної державної адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
ім. Олесе Гончара

Серія «Титани, які зміцнюють націю»

Симон Петлюра – видатний державник України

*методично-бібліографічні матеріали
до 140-річчя від дня народження*

Укладач: Наталія Іванівна Фенько

Симон Петлюра: методично-бібліографічні матеріали до 140-ї річниці від дня народження / укладач Н. І. Фенько ; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. – Полтава, 2019. – 16 с. – (серія «Титани, які зміцнюють націю»).

У виданні із серії «Титани, які зміцнюють націю» розглядається одна з найвизначніших і водночас найбільш контроверсійних історичних постатей Української революції – постать Симона Васильовича Петлюри, Голови Директорії УНР, Головного Отамана війська УНР, талановитого журналіста, публіциста, редактора, літературного критика. Простежуються шляхи розвитку уявлень про нього та вплив діяльності Петлюри на процеси культурної самоідентифікації українців.

Для фахівців, що працюють з юнацтвом і молоддю, та всіх, хто цікавиться історією України.

І, осягнувши долі височин,
Відроджена, щаслива Україна
Вшанує гідно героїчний чин
Свого найбільш улюбленого сина.
Б. Лисянський

Петлюра – безмірно вищий за те, що про нього думають.
Він – з породи вождів, людина з того тіста,
що колись, у старовину, закладали династії,
а в наш демократичний час стають національними героями...
Буде він вождем народу українського.
Ф. Корш

«Репресовані» події, а також окремі діячі, які відігравали нерідко переломну роль для України, і досі, на жаль, залишаються nereабілітованими в сенсі політичному та суспільному.

«Найрепресованішим» з них був і залишається Голова Директорії і Головний Отаман Військ Української Народної Республіки Симон Васильович Петлюра, що за визнанням об'єктивних істориків є однією з найвизначніших і водночас найбільш контрверсійних історичних постатей Української революції. Оцінка і ставлення до особистості Петлюри, його політична характеристика залишаються і досі найбільш дражливими питаннями історії тої доби.

Розуміння неординарності постаті Симона Петлюри неможливе без висвітлення історичних коренів його родоводу, молодих років його життя і того, в яких умовах та під впливом яких обставин і людей формувався його світогляд.

Народився Симон Петлюра 10 (23 н. ст.) травня 1879 р. у Полтаві на вулиці Загородній, будинок 20, у старому трикімнатному будинку (він не зберігся, зараз на розі вулиць Петлюри та Зигіна сучасний дім) у багатодітній сім'ї. Найвірогідніше, у сім'ї, не враховуючи померлих малолітніми, було семеро дітей, про що є спогади Патріарха Української автокефальної православної церкви, митрополита і племінника Симона Петлюри Мстислава (Степана Скрипника); а також у повідомленні жандармського управління про оголошення розшуку Симона Петлюри названо усіх членів його сім'ї: «Батько – Василь Павлович, мати – Олена Олександрівна, брати – Федір, Іван, Олександр, сестри – Магдалина, заміжна за Іваном Скрипником, Марина і Феодосія проживають у Полтаві».

Його ім'я – Симон – в літературі оповите дивуваннями, здогадками і версіями. Це давнє християнське ім'я (апостол Симон), на вибір якого, очевидно, вплинула релігійність родини. 22 травня 1925 року у листі із Парижа Петлюра пише до дружини у Варшаву: «Завтра мої іменини». Тобто народився він у день святого Симона, що за українською традицією і визначило вибір імені.

Родинне ім'я Петлюр – реєстрові козаки. Батько – нащадок козацького роду, мав три екіпажі та двох найманих робітників, займався візницькою справою. Мати – з роду Марченків, священнослужителів Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря. Прабабуся була засновницею трьох

монастирів, бабуся – схимоігуменею Святопокровського монастиря під Феодосією, брат діда побудував у Києві на свої кошти Іонівську церкву та заснував Іонівський скит, ще один брат діда – Сильвестр був архієпископом Омським.

Батько згадується у «Полтавським губернських відомостях» за 1881-1883, 1885 та 1886 рр. у списках тих, хто кваліфікуються або були обрані в журі Полтавського повіту. Помер 1909 р. Мати все своє життя віддала дітям. У сумнозвісному 1937 р. була розстріляна більшовиками у Полтаві. Від батька Симон успадкував твердість у своїх діях, а від матері – лагідність і поетичність душі.

Початкову освіту С. Петлюра здобув у церковнопарафіяльній школі. З 1895 року навчався у Полтавській духовній семінарії. Його вабило світське життя: історія, музика, культура. Він гарно співав, непогано грав на скрипці, багато читав, разом із друзями грав у виставах. Світогляд юнака формувався під впливом Шевченкового «Кобзаря», безсмертних творів Котляревського та історичної літератури. Там він зробив перші кроки своєї політичної діяльності. На формування його світогляду, безперечно, вплинуло те, що він народився і зріс на Полтавщині. Полтава на той час була одним із важливих осередків національно-політичного життя України, із сильними українськими традиціями і самобутністю. Симон Петлюра став членом однієї з таємних українських громад, брав участь у роботі Всеукраїнського студентського з'їзду.

У 1900 році доля його звела з харківським адвокатом Миколою Міхновським. Під враженням його виступу на організованому Петлюрою в Полтаві відзначенні річниці Тараса Шевченка, Симон вступає до лав Революційної української партії (РУП). І відтоді ідея державної самостійності України надихала Петлюру все подальше життя.

Велике значення для формування його світогляду мав вступ до Революційної української партії (РУП) – першої політичної партії в Україні, що висунула гасло української державності. Виступ у Полтаві на шевченківських роковинах 19 лютого 1900 р. Миколи Міхновського, який відверто закликав українців до боротьби проти своїх гнобителів-чужинців, насамперед Москви, справив на Петлюру велике враження і визначив його політичні орієнтири.

У 1901 р. його виключили зі старшого 6-го класу семінарії. Причиною виключення став інцидент, пов'язаний з приїздом до Полтави одного з лідерів тогочасного українського руху, відомого композитора і громадського діяча Миколи Лисенка. Симон Петлюра без дозволу керівництва запросив Миколу Віталійовича до семінарії та виголосив на його честь вітальну промову, а самодіяльний хор виконав кілька музичних творів М. Лисенка, в тому числі заборонену кантату «Б'ють пороги». Усе це розлютило ректора семінарії протоієрея І. Пічету. Саме факт виключення давав у майбутньому підставу опонентам називати Петлюру «незавершеним семінаристом».

Однак безпідставними є закиди щодо освітнього рівня С. Петлюри, оскільки він надолужив його шляхом посиленої і систематичної освіти. Завжди возив із собою велику бібліотеку з найрізноманітніших галузей: політики, військової

справи, юриспруденції, історії, філософії, релігієзнавства, фінансів. Добре знав німецьку і французьку мови.

У 1902 році С. Петлюра ненадовго виїжджає до Львова, співпрацює з «Літературно-науковим вісником», що редагувався М. Грушевським, де друкує свою першу публіцистичну працю про стан народної освіти на Полтавщині. Цим він поклав початок своїй журналістській діяльності, виявивши на ниві журналістики творчу інтуїцію, природний дар та дивовижну працьовитість, і не покидав цієї професії до кінця життя.

Рятуючись від неминучого арешту за революційну агітацію, у 1902 р. Петлюра виїхав на Кубань, де спочатку дає приватні уроки в Катеринодарі, а згодом влаштовується асистентом-дослідником в експедиції члена-кореспондента Російської академії наук Ф. Щербини, який займався впорядкуванням архівів і написанням історії Кубанського козачого війська. Невеличкий колектив з п'яти співробітників – оперативно впорався із завданням – розібрав і систематизував величезний фонд, який згодом ліг в основу історії Кубанського війська, загальним обсягом майже у 3 тисячі сторінок.

У станиці Смоленській, де більшість становили насильно переселені козаки-чорноморці, міцно вкоренились українські традиції та звичаї. Школярі поза навчанням між собою та й з учителями спілкувалися українською мовою. За свідченням видатного етнографа Олександра Кошиця, який у цей час збирав на Кубані українські пісні, кубанці-чорноморці «цілком відрізняли Кубань від Росії. Для них вона (Росія) була цілком чужим світом, а про Україну говорили: «У нас, на Україні...». Особливо вразили молодого Петлюру співи на вечорницях. Російських пісень не було чути. У станиці співали майже виключно старовинні думи та історичні пісні: про Байду, Нечая, Сагайдачного, Морозенка. «Співучість кубанських козаків була надзвичайна...» – писав Симон.

Одного разу, повернувшись із вечорниць у станиці Смоленській, Петлюра, зачарований співом кубанських козаків, сказав Кузьмі Безкровному: «Ми не пропадемо, коли на Кубані, до якої Петербург вживає найбільших русифікаторських заходів, панує українська пісня!»

Водночас С. Петлюра вчителював у Катеринодарському початковому міському училищі, публікувався у місцевих газетах «Вестник казачьих войск» та «Донская речь»; його дописи з'являються в «Киевской старине» та львівських виданнях «Добра новина» і «Праця».

Продовжуючи революційну діяльність, С. Петлюра організував у Катеринодарі осередок РУП – «Чорноморську вільну громаду». У своєму помешканні він налагодив таємну друкарню, що випускала різні антиурядові листівки. Зрештою, ця діяльність призвела до арешту в грудні 1903 р. Лише у березні наступного року на підставі фіктивної довідки про хворобу він був звільнений «на поруки» під грошову заставу і перебував під особливим наглядом поліції.

Повернувшись до Києва, С. Петлюра поринає у конспіративну роботу РУП, стає чільним діячем її національно-визвольної течії. Він формується у дедалі впливовішу постать українського підпілля, заслуговує велику довіру його лідерів.

Влада оголошує його в загальноімперській розшук, про що свідчать численні документи Державного архіву Полтавської області. У документі, розісланому в усі поліцейські управи, зокрема, вказувалося, що Петлюра «росту 166 см, будова тіла середня, зовнішність інтелігентна, серйозна, має звичку відставляти ліву ногу вперед і тримає руку попереду, волосся русяве, довге, пряме, проділ з правого боку, на бровах і вусах також русяве, борідка рідка, рудувата, очі сірі, великі, короткозорий, при вечірньому освітленні читає за допомогою окулярів».

Восени 1904 р. Петлюра змушений був емігрувати до Львова. Працює співредактором рупівських часописів «Селянин» і «Праця», друкує чимало заміток і статей у «Літературно-науковому віснику» та «Записках Наукового товариства імені Тараса Шевченка», встановлює контакти з І. Франком, М. Грушевським, В. Гнатюком, М. Ганкевичем, що сприяло поглибленню його суспільно-політичних і наукових інтересів. Тут він прослухав курс Підпільного українського університету, де викладання вів увесь цвіт української галицької інтелігенції. У своїх публіцистичних виступах він вітав наростання хвилі російської революції, вважав, що наближається крах самодержавства.

«А ти, зневірений і втомлений, блукаєш серед цього бруду, чуток, провокацій, підслесливих обіцянок, котрі тільки розпорошують твої сили і розбивають твій дух. Зневір'ю, розчаруванню не може бути місця в час, коли на довгі літа вирішується твоя доля, твоє щастя, твій добробут. Тільки міць, єдність та тверде непохитне устремління до повної незалежності і свободи може бути нашим побратимом...», – писав Симон Петлюра.

Амністія 1905 р. дозволила Петлюрі повернутися до Києва, де він бере участь у II з'їзді РУП. З розколом РУП на цьому з'їзді він солідаризувався з тією частиною, яка найменувалася Українською соціал-демократичною робітничою партією (УСДРП), і Симона Васильовича обирають до її центрального комітету.

У 1907-1909 рр. С. Петлюра редагував газету «Слово», яку почали видавати в Києві з метою популяризації програми партії. На сторінках щотижня публікувалися статті самого Симона Васильовича, що відображали його світогляд та були пройняті духом боротьби, демократії та віри в українську націю.

Посилення реакції, що зводилося до переслідування українських соціал-демократів змусило Петлюру виїхати до Петербурга, де він взяв активну участь у діяльності Товариства українських поступовців (ТУП) – нелегальній міжпартійній громадсько-політичній організації української діаспори.

На початку 1911 року Петлюра переїхав до Москви, де його чекала Ольга Більська – полтавка, студентка Московського університету. Їх знайомство відбулося на вечірці українського земляцтва наприкінці 1908 року і переросло у роман, який закінчився шлюбом. З 1910 року шлюб був цивільним, а у 1915 пара його зареєструвала. В 1911 році в подружжя народилась єдина донька – Леся Петлюра (1911—1941). Симон Васильович у Москві працював бухгалтером. На кошти українських громад він видає журнал «Украинская жизнь» (1912-1914).

Московський період життя (1912-1916) став для С. Петлюри надзвичайно важливим і привів його до остаточного самовизначення і формування як політика

з державницькою ідеологією. Він зрозумів, що його мрія і мета – самостійна Україна.

На початку 1916 року Петлюра вступив на службу до Земського союзу, на посаду Уповноваженого Головного Всеросійського Земського З'їзду, Голови Контрольної Колегії Земського Союзу на Західному фронті. Там він знайомиться з широкими козацькими масами, користуючись повагою та популярністю серед війська. Симонові Петлюрі належить честь організації української республіканської армії. Після повалення самодержавства Петлюра виступив ініціатором та організатором проведення у Мінську українського з'їзду фронту, на якому він був обраний головою української фронтової ради. Та, у свою чергу, делегувала його на перший Всеукраїнський військовий з'їзд. Учасники якого, в травні 1917 року у Києві, обрали Петлюру головою Генерального військового комітету, а 28 червня 1917 року – генеральним секретарем у військових справах. Головним завданням Петлюри, як військового діяча, була українізація армії. Петлюра негайно віддає наказ українським військам зайняти всі найважливіші урядові об'єкти Києва. 15 листопада було розіслано відозву Петлюри до війська: *«Я, jako генеральний секретар по військових справах в Українській Народній Республіці, закликаю всіх вас, мої товариші й друзі, в теперішній час до загальної дружньої роботи. Будьте організовані та з'єдинені – всі за одного і один за всіх. Наше військо молоде, воно тільки становиться на ноги, і ви своєю дисциплінованістю доведете, що являєтесь славними потомками великих предків».*

Петлюра схилився до західної моделі соціал-демократії. Був чудовим лідером та оратором. Голова Генерального секретаріату Володимир Винниченко не підтримував створення окремих збройних сил України і Петлюра, на знак протесту, вийшов з уряду. Він виїхав на Лівобережжя, де почав створювати українські військові частини. Було сформовано гайдамацький кіш Слобідської України, що на початку 1918 року відіграв вирішальну роль у боях за Київ та у ліквідації повстання більшовиків, центром якого став завод «Арсенал».

Авторитет Симона Петлюри був настільки великим, що його вимушені були включити до складу Директорії. 14 грудня 1918 року його військо урочисто ввійшло до Києва. На початку лютого 1919-го, коли війська Директорії, під натиском радянських частин залишили Київ, Петлюра зосередив всю владу в своїх руках і очолив Директорію. Він був змушений воювати і проти більшовиків, і проти денікінців, і проти Нестора Махна. Внутрішні та зовнішні фактори, які постійно змінювалися, дестабілізували політичну ситуацію в Україні, робили її неконтрольованою з боку уряду УНР. На зміну білогвардійцям в Україну втретє прийшла Червона армія. Симон Петлюра зазначав: *«Москва є нашим відвічним ворогом, як би вона не мінjala вивіски чорні, білі, червоні чи інші. Бо доки в Росії живе дух «єдиної і неділимої» та імперіалістична жадоба, доти з ними нам не по дорозі».*

Восени 1919 р. Українська армія була затиснута у «трикутнику смерті» на Волині, їй бракувало зброї, амуніції, продовольства. Це змусило Головного Отамана УНР активно шукати союзників у боротьбі з більшовиками. 21-24 квітня

1920 р., після довгих і виснажливих переговорів, було підписано політичну та воєнну конвенцію між урядами УНР та Польщі, що ввійшли в історію дипломатії як Варшавський договір.

За Польщею визнавалось право на західноукраїнські землі. В обмін на це українська сторона дістала військову підтримку в боротьбі з більшовиками. Однак спільний виступ українських і польських військових був невдалим.

Українські війська разом із польською армією пішли в наступ на більшовиків і 7 травня 1920 року здобули Київ. В жовтні 1920 року Польща уклала перемир'я з радянською Росією, тож війська УНР, які в листопаді 1920 року перейшли Збруч, були інтерновані.

Оцінюючи значення визвольних змагань 1917-1920 рр. С. Петлюра стверджував: *«Так, наша боротьба в історії українського народу буде написана золотими літерами. Ми виступили на арену історії тоді, коли весь світ не знав, що таке Україна. Ніхто не хотів її визнавати як самостійну державу, ніхто не вважав нашого народу за окрему націю... Єдиною боротьбою, упертою і безкомпромісною, ми показали світові, що Україна є, її народ живе і бореться за своє право, волю і державну незалежність».*

Після поразки української визвольної боротьби С. Петлюра перебував в еміграції у Польщі. 1923 року уряд радянської України зажадав від польських властей видати Симона Петлюру як ворога трудящих. Тому він перебрався спочатку до Угорщини, потім – до Відня, Женеви, а наступного року разом із дружиною та дочкою Лесею оселився в Парижі. Тут активно займався публіцистичною діяльністю, висвітлюючи недавні події в Україні та завдання еміграції. Чимало його матеріалів було опубліковано в часописі «Тризуб».

10 травня 1926 року Симон Петлюра у Парижі відзначав у ресторані свій день народження в колі друзів. Неподалік за столиком сидів Нестор Махно. З ним було кілька знайомих. Невдовзі чоловік, із яким він гаряче сперечався, невдоволено підвівся і вийшов. Не знав тоді Симон, що Махно ледве вмовив свого давнього приятеля Шварцбарда не вбивати Петлюру. Таким чином віддячивши Симону за те, що 1923 року Петлюра врятував його в Польщі від розправи петлюрівських офіцерів, котрі вважали, що саме Махно перешкоджає вести боротьбу за створення самостійної України. Однак за два тижні Шварцбард усе ж таки застрелив Петлюру сімома пострілами із револьвера. Вбивство Петлюри виглядало як помста за єврейські погроми. Взагалі постать вбивці доволі цікава. У 1919 році він приєднався до Червоної армії й воював у складі бригади Григорія Котовського. Але в 1920 році покидає це з'єднання й опиняється... в Парижі. Те, що сітка радянської агентури в той час була створена в багатьох країнах світу, передусім у Європі, немає сумніву. Зрештою, є свідчення, що він був пов'язаний із радянською спецслужбою, так званім ОГПУ (Об'єдинённым государственным политическим управлением).

Якщо це справді так, то більшовицьким спецслужбам вдалося здійснити блискучу операцію. Одного із лідерів українського руху, який становив чималу проблему для більшовиків, вбили не за антирадянську позицію, а за те, що він ніби сприяв єврейським погромам.

Цікаво, що після вбивства Петлюри Шварцбурд не збирався нікуди втікати й здався поліції. Очевидно, і йому, і його прихильникам потрібен був суд, на якому б звинуватили... Петлюру. І це вдалося. Адвокат Шварцбарда Анрі Торес, котрий у молоді роки належав до комуністів і навіть був представником радянського консула в Парижі, зумів уникнути обговорення на процесі питання організації вбивства. Натомість, основний акцент робився на причинах вбивства, якими ніби були єврейські погроми. Й збирати свідчення про ці погроми Торес подався... до Москви. Чи не є це ще одним свідченням причетності більшовиків до вбивства Петлюри і подальшої його дискредитації?

На підтримку Шварцбарда виступили відомі ліві інтелектуали, які займали прорадянську позицію. Зокрема, до їхнього числа належали письменники Ромен Ролан та Анрі Барбюс, які фактично стали адептами сталінського режиму. Опинився в цій компанії й Максим Горький, який пішов на угоду з більшовиками. До захисників Шварцбарда належали й відомі діячі єврейського походження, що, не особливо розібравшись у ситуації, солідаризувалися зі своїм одноплемінником. Однак були єврейські діячі, які не купилися на більшовицьку пропаганду та виступили на захист Симона Петлюри. До них належав письменник і публіцист, один із лідерів сіоністського руху, людина, що стояла біля витоків держави Ізраїль, Володимир (Зеєв) Жаботинський.

На суді були представлені численні документи (понад двісті), які доводили непричетність Петлюри до єврейських погромів, його заклики протидіяти їм і навіть факти, що він жорстко карав командирів, які здійснювали ці погроми. Однак це не було прийнято до уваги суддями. На них мала більший вплив кампанія в пресі на підтримку Шварцбарда. Вбивцю виправдали, мотивуючи тим, що Петлюра як глава Української держави ніс відповідальність за те, що діялося за часів його правління на українських землях. При цьому не враховувалася низка важливих чинників. По-перше, антисемітські настрої свідомо розпалювалися за царських часів, особливо чимало в цьому плані зробила Російська православна церква. Єврейські погроми практикувалися в царській Росії ще до Першої світової війни. В умовах державної та суспільної дезорганізації 1919–1920 років вони набули поширення в Україні – хоча українські державні інституції намагалися їх стримувати й проводили толерантну політику щодо євреїв. По-друге, очолювана Петлюрою в 1919–1920 роках УНР далеко не повністю контролювала ситуацію на українських теренах. Тут діяли й інші державні та військові формації. Деякі з них були причетні до єврейських погромів, наприклад, білогвардійці та різні отамани. По-третє, на жаль, сам Петлюра не повністю володів ситуацією в своєму війську, де окремі командири не проти були пограбувати відносно заможне єврейське населення.

Симон Петлюра був убитий у Парижі 25 травня 1926 року. Поховано його у французькій столиці на Монпарнаському кладовищі. Петлюру застрелив Самуїл Шварцбард, вся родина якого загинула під час погромів в Україні. Суд присяжних у Парижі виправдав Шварцбарда. Українські націоналісти наполягають на тому, що Петлюру не можна вважати відповідальним за погроми, тому що він, мовляв,

не володів достатньою владою над недисциплінованими частинами номінально підлеглої йому армії. Більшість єврейських істориків проти цієї думки.

Дружина Симона Васильовича, Ольга Опанасівна Петлюра (до заміжжя Більська) народилась 23 грудня 1885 року в селі Мала Дівиця, Прилуцького повіту Полтавської губернії (нині Прилуцький район, Чернігівська область) – український педагог, активістка політичної еміграції УНР у Парижі.

Вбивство чоловіка не могло не відбитися на здоров'ї Ольги Опанасівни: вона тяжко захворіла, почала втрачати слух. Померла 23 листопада 1959 року й похована у сімейній могилі на кладовищі Монпарнас поруч з чоловіком та дочкою.

Леся Симонівна Петлюра народилась 25 жовтня 1911 року в Москві – українська поетеса, єдина дочка Петлюри. Її творчий доробок – вірші, статті, епістолярій, малюнки – засвідчує патріотизм багатогранної людини, неабияку обдарованість Лесі.

У своїх листах вона подає цікаві подробиці життя Європи минулих років, зокрема Франції та Чехії періоду 1920-1930рр., спостереження, які стосуються культури, літератури, життя емігрантів, моди й певних деталей повсякденності. Крім того, замолоду авторка належала до пластунів і тому до кінця життя виявляла цікавість до пластунського життя як українців за кордоном, так і інших скаутів-побратимів. Леся хворіла на сухоти й померла 16 листопада 1941 року в містечку Камбо, Франція у віці неповних 30 років.

Після трагічної загибелі Головного Отамана армії УНР його однодумці та послідовники заснували в Парижі Українську бібліотеку імені С. Петлюри (1929) як пам'ятник йому. Поряд із Бібліотекою імені С. Петлюри в Парижі розміщено й Музей визвольних змагань 1917-1920 рр., серед найцінніших експонатів якого – особисті речі Головного Отамана: хрест, відзнаки та нагороди України й інших держав, ремінь і люлька, одяг. На першому поверсі цього ж будинку міститься Українська автокефальна православна церква Святого Симона, в якій щонеділі проводяться богослужіння.

24 серпня 1992 року державні клейноди УНР та грамоту про правонаступництво УНР останній президент в екзилі М. Плав'юк передав першому всенародно обраному Президентові незалежної України Л. Кравчуку. У Грамоті, як і в промові М. Плав'юка, офіційно підтверджено внесок С. Петлюри і проголошено, що Українська держава є спадкоємицею і правонаступницею УНР.

16 травня 2005 року Президент України Віктор Ющенко підписав Указ про увічнення пам'яті Симона Петлюри та встановлення йому пам'ятників у місті Києві та інших містах, присвоєння окремим військовим частинам його імені. 23 травня 2007 року в Полтаві відбулася церемонія відкриття пам'ятного знака Симону Петлюрі. На його честь назвали колишню вулицю Артема.

Петлюра безмежно вірив в українську державність і висловлював цю віру такими словами: *«Ти переможеш, Великий Народе Мученику, і переможеш не для того, щоб підбивати під себе чужі, не наші землі. Ти переможеш для спокійного будівництва могутньої держави України, для щасливої праці поколінь майбутніх. Спадуть віковічні кайдани з стомлених рук твоїх, спадуть ганебні пута з*

величній постаті рідної матері – України. Минуть жахливі криваві роки боротьби і невпинна праця синів твоїх загоїть рани кривавої руйни, дасть пишні скарби для всіх народів світу, дасть спокій і щастя Великій, Вільній, Самостійній Україні».

Привернути увагу користувачів юнацького віку до історичної постаті Симона Петлюри та познайомити із сучасними виданнями, що стосуються його життя та політичної діяльності допоможуть наступні малі форми популяризації літератури.

Кожній бібліотеці або її структурним підрозділам рекомендуємо підготувати **перегляди літератури**: «Довічно нелюбий патріот», «Взірець жертвовного служіння українському народові», «Видатна постать української історії».

Книжкову виставку історичної постаті: «Симон Петлюра – символ української державності».

Епіграфом до виставки можуть бути наступні рядки:

«...Сучасному поколінню молодому доведеться відігравати активну і головну роль будівничих української держави...»

С. Петлюра

I. Симон Петлюра і Полтавщина

II. Стежками героїчної боротьби за соборну українську державу

III. Симон Петлюра: міфи і факти

Наукові та ідеологічні стереотипи, що сформувалися навколо постаті Симона Петлюри, обтяжені пострадянськими стереотипами й досі заважають дізнатися істину про нього. Становлення нового рівня ментальності, громадянсько-політичної та національної свідомості вимагає перегляду цих стереотипів.

Одним із шляхів відновлення істини є спростування усталених міфів і висвітлення справжнього образу Симона Петлюри за допомогою різнопланових соціокультурних заходів, присвячених його 140-річному ювілею, під час яких доцільно використати раніше не відомі архівні документи та матеріали.

В Україні в останні роки стали доступними закриті колись для широкого загалу архіви й величезна документальна база, яка містить справжні поклади маловідомої інформації і надасть можливість поглибити знання користувачів про Симона Петлюру в різних сферах його діяльності: військового організатора, політика, державного діяча, видатного крайнина.

Адже, зберігаючи відданість ідеї української державності, С. Петлюри довелося пройти через усі етапи революції, у найдраматичніші 1919-1920 рр. очолювати державу і боротьбу за самостійну Україну. У найскладніший період збройної боротьби 1919 р. він виявив вірність своєму народові, особисту мужність, витримку, рішучість, волю і непохитність державницької позиції.

Рекомендуємо до проведення **години історичної правди** «Петлюра: злети і падіння головного отамана військ УНР».

Під час проведення заходу варто наголосити, що найбільше до творення негативізму щодо постаті С. Петлюри та бруталного спотворення його образу спричинилася радянська історіографія. Їй досить успішно вдалося закласти у свідомість українського суспільства образ Симона Петлюри як «буржуазного націоналіста», контрреволюціонера, ворога українського народу і суспільного прогресу, невдахи журналіста, бездарного вискочки, безпринципного політика, тісно пов'язати його з отаманщиною, диким бандитизмом, єврейськими погромами.

Таку масштабну постать національно-визвольного руху й українського державотворення, якою є постать С. Петлюри, слід розглядати на розлозі тлі історичних процесів (державотворчих, соціальних, політичних), висвітлювати через відтворення основних віх життя і діяльності, глибоко аналізувати його здобутки і невдачі.

Глибоке, об'єктивне вивчення життя і діяльності С. Петлюри є не лише даниною відновлення історичної правди, а й суспільною потребою сучасного національного державотворення. Будуючи сьогодні українську незалежну суверенну державу, молодь має не тільки віддавати належне своїм попередникам, а й враховувати їх історичний досвід, щоб не повторювати помилок.

Старшокласники та студенти часто звертаються за інформацією, що друкується виключно в періодичних виданнях. Доречним буде проведення **прес-діалогу** «Винниченко і Петлюра: соратники чи опоненти?», присвяченого двом відомим історичним постатям, які майже чверть століття активно боролися за здійснення віковичних прагнень українства.

Захід можна підготувати із заздалегідь підібраних актуальних статей та доповнити його бібліографічним списком літератури. Також радимо приділити увагу архівним та маловідомим історіографічним дописам, адже життя і діяльність цих широко знаних українських діячів, їх досягнення, помилки і невдачі є невід'ємною складовою історичної спадщини нашого народу.

Варто пам'ятати, що заходи для молодіжної аудиторії повинні вирізнятися глибиною, високою інформативністю, різноплановістю, що сприяє підвищенню рівня знань та зацікавленості серед юнацтва.

Привернути увагу присутніх можуть і спогади сучасників, які варто розглянути під час **зрізу пам'яті**, присвяченого 140-річному ювілею Симона Васильовича Петлюри, в межах якого радимо провести **дискусійну гойдалку**, використавши лист С. Петлюри, в якому він запитує про те, чи думає наша молодь про шляхи відродження української державності.

Також бібліотекарям слід організувати перегляд **історичної драми** Олеса Янчука «**Тамний щоденник Симона Петлюри**» з подальшим обговоренням.

Фільм був створений за архівними документами і був символічно приурочений 100-й річниці Української революції та частково профінансований Українським Конгресовим Комітетом Америки (УККА). 6 вересня 2018 року він вийшов в український прокат. Дебют відбувся в Грузії, під час міжнародного кінофестивалю в Батумі. Картина була запрошена для участі в рубриці «Special Screening».

Варто зауважити, що Михайло Савків, головний режисер фільму, знімаючи картину, спирався переважно на спогади, мемуари, наукові роботи істориків про Петлюру. Саме тому, переформатувати масу історичного матеріалу і фактажу в сценарій для художнього фільму, було дуже непросто. Сценаристи використали художній прийом щоденника, завдяки якому змогли повернутись через спогади у ті часи, коли була Українська Народна Республіка і таким чином охопили період довжиною фактично у 10 років: від 1917 по 1927 рік. Цікаво, що Петлюра, як літератор і журналіст, ніколи не писав про своє життя ні спогадів, ні записок. Його особисте життя досі залишається таємницею. Він не сприймав алкоголь, п'яні галасливі застілля, розпусту. В політиці заради збереження влади часто знімав «білі рукавички». Незважаючи на численні поразки і помилки, зберігав політичний вплив майже десять років.

Фільм про Симона Петлюру надзвичайно актуальний, адже події тих часів багато у чому перегукуються з тим, що відбувається зараз.

Цікавими та популярними серед користувачів є ігрові форми з елементами змагання. Ознайомити юнацтво з основними віхами життя та діяльності видатної особистості допоможе **веб-квест** «Симон Петлюра і Полтавщина», метою якого є активізація пізнавальної діяльності учасників, розвиток творчих, комунікативних, креативних здібностей, виховання інтересу до української історії та вміння знаходити потрібну інформацію за допомогою інтернет-ресурсів.

Запрошеним на захід варто запропонувати виконати заздалегідь підготовлені завдання, під час яких команди учасників, що об'єднуються у дві групи: біографи та історики, шукатимуть цікаву інформацію про життя і діяльність Симона Петлюри.

Кінцевим результатом веб-квесту може бути створення невеликої за тривалістю презентації або відеоролика.

Симон Васильович Петлюра був не тільки видатним державним, військовим діячем – організатором українських збройних сил, першим Генеральним секретарем військових справ і Головним Отаманом Армії УНР – а й публіцистом, літературним і театральним критиком та перекладачем.

Питанню висвітлення особистості Симона Петлюри в літературі слід присвятити **поетичний альбом** «Симон Петлюра – Герой України». Варто звернути увагу молоді на поетичні твори, присвячені пам'яті С. Петлюри.

Поезію «На смерть Симона Петлюри» написав поет, культуролог, літературний критик, есеїст, письменник, філософ, один із провідних поетів України ХХ століття **Євген Маланюк**, який під час Визвольних Змагань служив під началом Василя Тютюнника, головнокомандуючого Дієвою Армією;

Наталя Лівницька-Холодна, письменниця, поетеса, перекладач, дочка Президента УНР в екзилі Андрія Лівницького;

Микола Оверкович (Битинський), який у ранзі поручника брав участь у подіях української революції 1917–1921. Збройну боротьбу завершив у складі 6-ї Січової стрілецької дивізії, інтернованої у листопаді 1920 на території Польщі. Він є автором кількох десятків наукових розвідок та малярських творів у царині

геральдики, вексилології, фалеристики та сфрагістики, що сприяли становленню й формуванню підвалин української геральдики, автор дизайну військових нагород УНР «Хрест Симона Петлюри» і «Воєнний Хрест» (поезія «Лицар честі»).

Леонід Полтава (справжнє прізвище – Пархомович-Єнсен) – український поет, прозаїк, драматург, радіожурналіст, редактор, публіцист, громадський діяч (поезія «Вождь»).

Дмитро Павличко – український поет, перекладач, літературний критик, громадсько-політичний діяч (поезія «На могилі Симона Петлюри»).

Ігор Жук – кандидат фізико-математичних наук, художник, сценарист, поет-бард – має близько 300 пісень (українською, російською, польською мовами (поезія «Хлопці чи чули, як сурма по нас голосила?»).

Розгляду маловідомих фактів про Симона Петлюру варто присвятити **годину цікавих повідомлень «10 цікавих фактів з нагоди дня народження Симона Петлюри».**

С. Петлюру слід розглядати як першого українського політика, що найбільш послідовно відстоював європейський вектор розвитку України. Сучасна політика самостійності та європейської орієнтації України є, по суті, продовженням політики С. Петлюри.

С. Петлюра став символом української державності та найбільш послідовним, самовідданим її творцем і оборонцем, ключовою, найвизначнішою постаттю національно-визвольної боротьби. В його особі вдало поєдналися риси державного мужа і військового вождя, якості політика і військовика.

С. Петлюрі належить концепція державної структури України – самостійної, соборної, демократичної, правової республіки. Ця політична концепція, програма та ідеологія відповідали потребам державотворчої парадигми українства. Під проводом Петлюри український народ мав у означений період свою державність, і це стало історичним здобутком національно-визвольної боротьби. І хоча через ряд причин боротьба зазнала поразки, набутий досвід став джерелом, з якого наступні покоління черпали віру в державність. Боротьба за її здобуття, хоч і в інших формах, після падіння УНР не припинялася.

Список літератури

Бохан О. Видатна постать української історії / О. Бохан // Дати і події, 2019, перше півріччя: календар знаменних дат. – К., 2018. – № 1. – С. 80-84.

Власенко С. Непримириимий борець за Українську державу / С. Власенко // Голос України. – 2014. – 22 трав. – С. 20-21.

Гольденберг Я. Українська революція: доба директорії / Я. Гольденберг // Історія України. – 2011. – № 13-14. – Весь номер.

Кульчицький С. Чи був шанс виграти? / С. Кульчицький // Український тиждень. – 2018. – № 9-10. – С. 50-52.

Литвин С. Симон Петлюра у боротьбі за Самостійну Україну / С. Литвин. – Київ : Смолоскип, 2018. – 680 с.

Мовчан П. Хто він / П. Мовчан // Слово Просвіти. – 2016. – 17-23 листоп. – С. 6-7.

Наєнко М. «Справжній державний муж» / М. Наєнко // Літературна Україна. – 2018. – 29 листоп. – С. 20.

Плав'юк М. Символ національної революції / М. Плав'юк // Історичний календар. – К., 2001. – С. 223-225.

Сорока Ю. Остання воля Симона Петлюри: (25.05.1926 – день скорботи і пам'яті, 90 років тому вбили Симона Петлюру) / Ю. Сорока // Українська культура. – 2016. – № 3-4. – С. 8-11.

Стежками героїчної боротьби за соборну українську державу // Наука і суспільство. – 2017. – № 1-2. – С. 36-43.

Шевченко В. Винниченко і Петлюра. Соратники і водночас опоненти, які активно боролися за здійснення віковичних прагнень українства / В. Шевченко // Військо України. – 2009. – № 5. – С. 22-25.

Шлапак Я. Трагічна смерть єдиного козака тисячу нових народить... / Я. Шлапак // Демократична Україна. – 2016. – 20 трав. – С. 2.

Електронні ресурси:

Петлюра Симон Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki> / (дата звернення: 22.04.2019). – Назва з екрана.

Симон Петлюра – людина, що створила національні збройні сили ... [Електронний ресурс] // Герої України : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org/ua/petljura-simon-vasilevich> (дата звернення 22.04.2019). – Назва з екрана.

Симон Петлюра: 20 фактів про історичну постать - Новини ... [Електронний ресурс] // Полтава 365 : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м : б. в.]. – Режим доступу: <https://poltava365.com/simon-petlyura-20-faktiv-pro-vidomogo-poltavczya.html> (дата звернення: 22.04.2019). – Назва з екрана.

Серія «Титани, які зміцнюють націю»

Симон Петлюра – видатний державник України
методично-бібліографічні матеріали
до 140-річчя від дня народження

Укладач **Наталія Іванівна Фенько**

Редактор	<i>С. В. Сичова</i>
Комп'ютерна верстка	<i>О. М. Якубовський</i>
Відповідальна за випуск	<i>М. Г. Склярова</i>

Підписано до друку 25.04.2019. 16 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара
36039, м. Полтава, вул. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net